

ТАЛАБА ЁШЛАРНИНГ МУСИҚИЙ ШУУРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ – ДАВР ТАЛАБИ

Муродова Дурдона

Фарғона давлат университети “Санъатшунослик” факултети

“Вокал ва чолғу ижрочилиги” кафедраси ўқитувчиси

Махмудова Фотима Ҳакимжон қизи

“Вокал ва чолғу ижрочилиги” кафедраси 3 босқич талабаси

АННОТАЦИЯ

Бугунги кунда ўзбек миллий мусиқа санъатининг комил инсон шахсини шакллантиришдаги аҳамияти ва ролига янгича ёндашув ниҳоятда зарур бўлиб қолди. Бунда, айниқса, узоқ йиллар мобайнида онгимизга сингдирилиб келган коммунистик мафкуранинг гайринсоний ақидаларидан воз кечишимиз, ҳодисаларга миллий нуқтаи назардан ёндашувимиз муҳим.

Калит сўзлар: мусиқа, тафаккур, шуур, маданият, эстетика.

АННОТАЦИЯ

Сегодня крайне необходим новый подход к значению и роли узбекской национальной музыки в формировании совершенной человеческой личности. В связи с этим особенно важно, чтобы мы отказались от антигуманных убеждений коммунистической идеологии, укоренившихся в нашем сознании на протяжении многих лет, и подошли к событиям с национальной точки зрения.

Ключевые слова: музыка, мышление, сознание, культура, эстетика.

КИРИШ

Ўзбек миллий мусиқаси – миллий қадриятларимизнинг муҳим таркибий қисми, маълум маънода унинг таянчи, “жони”дир. Миллий мусиқасиз халқ руҳиятининг кучини, унинг ҳис-туйғу ва кечинмаларини англаб бўлмайди.

Мустақил Ўзбекистон ўзининг таниқли олимлари, машҳур санъаткорлари, ақли тадбиркорлари ва ишбилармонлари билан жаҳон ҳамжамиятида ўзининг муносиб ўрнини топиши мумкин. Бироқ улар сирли равишда, осмондан “лоп” этиб тушиб қолмайдилар. Айниқса, истеъдодли санъаткорларни, миллий мусиқий тафаккурга эга бўлган мутахассисларни чет мамлакатларда тайёрлаб бўлмайди. Буюк санъаткорларни юксак бадий маданият ва эстетик дидга эга бўлган халқ ғаратади.

Халқимизнинг бадий маданиятини кенгайтирмай, унинг миллий мусиқа санъатини ва маданиятини ривожлантирмай туриб, маънавий ҳаётимизда пайдо бўлган ва асоратли из қолдирган инқирозларни бартараф этиб бўлмайди.

Халқимизнинг бадиий-эстетик маданиятини юксалтирмақ учун мактабгача таълим муассасалари ва мактабларда ўтилатган мусиқа маданияти дарслари сифатини тубдан яхшилаш, мусиқа ўқитиш методини такомиллаштириш, ёш авлод қалбига миллий мусиқа оҳанглари олиб кириш, айниқса, муҳимдир.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Мусиқий тафаккур оламни билиш, ҳис қилиш, идрок этиш ва унинг гўзалликларидан лаззатланишнинг алоҳида бир шаклидир. У ҳам гўзаллик ва мукамаллик қонунлари асосида яшйди ва ривожланади. У шу маънода дин, фан ва фалсафа билан бир қаторда туради, инсондаги инсонийликни камол топтиради, олам сирларини кашф этади.

Миллий мусиқий тафаккур муайян бир миллатнинг ҳис-туйғу ва кечинмаларини ифода этади, шунинг учун ҳам унга миллийлик хосдир. Унда миллатнинг бутун кечмиши, тарихи, фантазияси, миллий руҳи, эстетик диди, орзу ва армонлари, қувонч ва ташвишлари, дард ва аламлари мужассамлашган бўлади. Шунинг учун ҳам миллий мусиқа санъатисиз Ватан мустақиллиги учун фидойий инсонларнинг вояга етишини хатто тасаввуф ҳам қилиб бўлмайди. Миллий мусиқани тушунмайдиган ва кадрламайдиган кишиларнинг миллий қиёфа, миллий руҳ ва миллий маданиятдан бегоналашиши бежиз эмасдир.

Миллий мусиқа бошқа халқлар санъати билан узвий боғлиқликда ривожланади, бироқ ҳеч қачон у миллий заминдан ажраб, узилиб қолмайди. Ўзбек миллий мусиқа санъати маҳаллий халқларнинг миллий оҳанглари заминидан шаклланиб келган. Ҳар бир миллий маданият учун айна вақтда умуминсонийликка хосдир, умуминсонийлик миллийлик орқали намоён бўлади. Мусиқанинг миллийлиги мазкур халқнинг узоқ тарихий кечмиши, турмуш ва ҳаёт тарзи, меҳнат маданияти ва миллий анъаналар билан узвий боғлангандир. Ўзбек миллий мусиқа санъати халқимиз ҳаётининг бадиий акс-садоси сифатида вужудга келар экан, унда кишиларнинг кайфияти ва меҳнат фаолиятига, шунингдек, уларнинг миллий тафаккурига жуда кучли таъсир кўрсатади.

Ўзбек миллий мусиқа санъатида кишиларнинг табиат билан мулоқоти, уларнинг ижтимоий билим ва тажрибалари ўз аксини топган. Халқларининг миллий мусиқа санъатидаги яқинлик ва муштарақлик ҳам мазкур халқларнинг турмуш тарзи, ҳаёт фалсафаси ва ҳиссий кечинмаларидаги яқинлик билан шартлангандир. Лекин шунга қарамай, мамлакатимиз халқларининг ҳар бири, жумладан, ўзбек халқи кўп асрлик тарихи мобайнида ўзига хос такрорланмас бадиий маданият яратдилар.

Халқимизнинг миллий мусиқа санъати инсон маданияти ва жамоавий ҳаётда ўзига хос ўринга эгадир. У дам олиш ва кўнгил очиш пайтлари, турли маросим, байрам, базм ва сайиллар, диний ва расмий тадбирлар, оммавий ва ҳарбий юришлар, спорт машқлари ва меҳнат жараёнларида муайян вазифани бажарди. Шунинг учун мусиқа ўз мазмунига мувофиқ ҳолда бир неча услуб, тур ва жанр гуруҳларига бўлинади. Алла, зикр, марсия, сарбазча, вальс, марш, месса каби жанрлар ҳаётдаги маиший ва бошқа шароитлар билан боғлиқ бўлади. Ашула, дастгоҳ, чолғу, куй, мақом йўллари, концерт, миниатюра, раманс ва бошқаларда эстетик таъсир ўтказиш вазифалари асосий ўрин тутди. Жанрлар ўз навбатида, диний кўшиқ, ёшлар кўшиғи, маиший, оммавий, ҳарбий кўшиқ каби турларига бўлинади.

Ҳамроқул қори, Мамат бува Сатторов, Болтабой Ражабов, Мулла Тўйчи Тошмуҳаммедов, Жўрахон Султонов, Уста Олим Комилов, Юнус Ражабий, Маъмуржон Узоқов, Комилжон Отаниёзов, Ғанижон Тошматов, Расулқори Мамадалиев, Муроджон Аҳмедов сингари улуғ санъаткорлар яратган асарларнинг абадийликка даҳлдорлиги ва халқимиз хотирасида ҳамиша барҳаётлигининг боиси ҳам уларнинг миллий мусиқа санъатидан баҳра олганлиги ва уни янги босқичга кўтарганлигида эди.

Бугунги кунда халқимиз томонидан Фахриддин Умаров, Таваккал Қодиров, Берда Довидова, Фаттоҳон Мамадалиев, Шерали Жўраев, Ортик Отажонов, Муҳаммаджон Каримов, Ҳасан Ражабий, Муножот Йўлчиева кўшиқларининг, Турғун Алиматов куйларининг катта иштиёқ билан тингланиши, ўқувчи ёшларнинг миллий тафаккурига, миллий руҳи ва бадиий-эстетик дидига мос кўшиқлари ҳамиши қадрланиши ва муносиб тақдирланишидан далолат беради.

Улуғ санъаткорлар томонидан яратилган мумтоз мусиқа маданиятимизнинг бой тарихи, ижрочилик услуби ва уларнинг маҳорат сирларини ҳар томонлама илмий тадқиқ этмай туриб, мусиқа маданиятимизнинг бундан кейинги ривожланиш истиқболларини белгилаб бўлмайди.

Абадийликка даҳлдор бўлган буюк санъат асарлари бутун бир тарихий даврнинг маънавий-эстетик савиясини ўзида яққол акс эттиради. Шу маънода ўлмас мусиқа асарларининг дунёга келиши тасодиф эмас, балки бадиий-эстетик тараққиётнинг қонуниятли маҳсулидир. Улуғ аждодларимизнинг ана шундай анъаналарини давом эттирган ҳолда, мамлакатимизда миллий мусиқа санъатининг кенг ривожлантириш бизнинг бурчимиздир. Уни ижтимоий буюртма билан яратиш ҳам, халққа мажбуран тарғиб этиш ҳам мумкин эмас. У

ижодкордан ҳам, тингловчидан ҳам юксак даражадаги самимият, эзгулик ва нозик дидни талаб этади.

Миллий мусиқа санъатида руҳнинг ўлмаслиги, узоқ аждодлар билан бугунги авлодлар маънавиятидаги ворислик, руҳий яқинлик кўзга яққол ташланади. Бугунги ёш авлодга аждодларимиз руҳи ва кечмишини сингдирмоқ, уларнинг қонида аждодларимих шижоати ва жасоратини жўш урдирмоқ учун, шоира Саида Зуннунова таъбири билан айтганда, тарихдан сўзлаш эмас, балки битта “Чўли Ирок”ни чалиб бериш кифоядир.

Ўзбек миллий мусиқа санъатида аждодларимизнинг минг йиллар оша оҳангларига тизилган мангу барҳаёт руҳи нақшланган бўлиб, қаратилган дастур ва режалар амалга оширилмоқда. Жумладан, Ўрта аср мумтоз мусиқий меросини асрб-авайлаб ва ўрганиб, уни ёш авлодларга безавол етказиш, уларнинг мусиқий тафаккурини шакллантириш мақсадида кўплаб кўрик-танловлар, нуфузли халқаро мусиқа анжуманлари мунтазам равишда ўтказилиб келинмоқда.

Барчамизга аёнки, куй-кўшиққа, санъатга муҳаббат, халқимизда болаликдан бошлаб, оила шароитида шаклланади. Уйда дутор, доира ёки бошқа чолғу асбоби бўлмаган, кўшиқнинг ҳаётбахш таъсирини ўз ҳаётида сезмасдан яшайдиган инсонни бизнинг юртимизда топиш қийин десак муболаға бўлмайди, - дейди Биринчи Президентимиз Ислон Каримов ўзининг “Юксак маънавият – енгилмас куч” асарида.

ХУЛОСА

Миллий кўшиқ барча санъатлар ичида ўзининг мутлоқ эркинлиги, ниҳоятда нафис бўлиб, уларни ўрганмай ва уларга таянмай туриб, миллий истиқлолимизнинг маънавий-руҳий пойдеворини яратиш ҳам, шунингдек, ўқувчи ёшларнинг мусиқий тафаккурини шакллантириш, аждодларимизнинг анъаналарига содиқ ватанпарвар авлоднинг вояга етказиш ҳам мумкин эмасдир.

Ўтган даврлар мобайнида мамлакатимизда анъанавий ижрочиликда мусиқий фольклор янги босқичга кўтарилди. Мусиқий фольклорни халқимизнинг этник жойланиши шароитидан, барча воҳаларнинг урф-одатлари нуқтаи назардан келиб чиққан ҳолда табиий ижровий кўриниши, кийимлари ва ўзига хос мусиқа созларидаги мусиқий кўриниши сақланиб қолган. Янгилик сифатида халқ фольклар ижрочилигининг миллий эстрада йўналишига уйғунлашган ҳолда янги ижровий намуналари ҳам намоён бўлмоқда. Бу кўринишлар халқ мусиқий фольклар ижодиётини янгиланиш босқичига кўтарилганидан далолатдир.

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. –Тошкент. Ўзбекистон. 2018.
2. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак. – Тошкент.: Ўзбекистон. 2017.
3. Ҳамидов Х. Ўзбек анъанавий кўшиқчилик маданияти тарихи. –Т.: Ўқитувчи нашриёти. 1996 й.
4. Бўлажак мусиқа таълими ўқитувчиларини бадиий эстетик компетенлигини ривожлантиришнинг педагогик хусусиятлари. Science and innovation in volume 1,issue 1 of international journal ISSN: 2181-3337 <https://doi.org/10.5281/zenodo.6522347>. Д.Муродова
5. Ziyo.net.uz
6. .Mannopov, S., Karimov, A., Qurbonova, B., & Dilobar, J. (2022, February). THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF MUSIC. In *Archive of Conferences* (pp. 49-52).
7. Mannopov, S., Karimov, A., Qurbonova, B., & Dilobar, J. (2022, February). THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF MUSIC. In *Archive of Conferences* (pp. 49-52).
8. Mannopov, S. (2004). Uzbek folk music culture.(Study guide) Tashkent. *New Age Generation*.
9. Маннопов, С. (2018). Навобахш оҳанглар. Т.: *IJOD-PRESS* нашриёти.
10. Маннопов, С. У. Л. Т. О. Н. А. Л. И. (2004). Ўзбек халқ мусиқа маданияти. *Янги аср авлоди*.
11. Маннопов, С. (1852). Ходжи Абдулазиз Абдурасулов (1852-1936).
12. Abdusattorov, A. About Makom Melodies Adapted for Orchestra of Uzbek Folk Instruments. *International Journal on Economics, Finance and Sustainable Development*, 2(11), 28-30.
13. Kurbanova, B., Khurshid, M., & Tokhirjon, S. (2022, May). THE ROLE AND IMPORTANCE OF A SYSTEMATIC APPROACH TO TEACHING IN THE FINE ARTS. In *Archive of Conferences* (pp. 105-107)
14. Мамазияев, Х. А. Ў. (2022). МАҚОМ САНЪАТИДА МУСИҚА ЧОЛГУЛАРИНИНГ ТАДРИЖИ. *Science and innovation*, 1(С3), 7-14.